

XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia

Kolozsvár, 2010. május 14–16.

Mesterember vagy íróművész?

Bohémség, újságírás és hivatás kapcsolata a századforduló irodalmában

Szerző: Xantus Boróka

Babeş—Bolyai Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

magyar nyelvészeti és irodalmi

tabulmányok mesterképző, I. év

Témavezető: dr. T. Szabó Levente

egyetemi adjunktus

Babeş—Bolyai Tudományegyetem

Magyar Irodalomtudományi Tanszék

A századforduló nőtlen, fiatal bohémjei feltűnő külsejükkel, életmódjukkal és sajátos elveikkel a polgári világ elfogadottnak számító törvényeit fordították ki: a megszokottól eltérően éltek az idővel és lakták be az általuk választott tereket. Megbontották az éjszaka és a nappal, a munka és a szabadidő kettőségét, mindennapi életterükké vagy otthonukká pedig olyan tereket alakítottak — a nagyvárosi sugárutak, kávéházak, színházak stb. világát —, amelyek a polgárság számára nem a hétköznapok, hanem a pihenés és a szórakozás helyszíneit jelentették. De nemcsak társadalmi szubkultúráként számítottak felforgatónak, hanem az élet és művészet közötti határok felszámolásával a konvencionális és zárt művészetfelfogást is megkérdőjelezték.

Az életmódbeli és művészeti szubverzivitást a polgári normákhoz nem illeszkedő foglalkozásválasztás is kiegészítette: a századfordulón festőket, színészeket, írókat és újságírókat soroltak a bohémek közé, olyan foglalkozásukat, akiknek a munkája nem kötődött állandó helyszínhez, és annak időtartamát is csak hozzávetőlegesen lehetett mérni. Mindezek közül magyar környezetben leginkább az újságírókat asszociálták a bohém életmóddal. Már a korabeli magyar lexikonok meghatározásaiból is kitűnik, hogy a köztudatban a bohém és az újságíró figurája erőteljesen összekapcsolódott. A Pallas Lexikon és a Révai Nagy Lexikona ugyanazt a foglalkozásbeli kategóriát hangsúlyozza ki a bohém szócikknél: „tulajdonképpen a m. cseh, továbbá a m. cigány, bizalmasodó érintkezésben a m. író, különösen hírlapíró könnyűvérű és szeles életmódja miatt.” Az idézett lexikonok rendeltetésüknél fogva tömören és leegyszerűsítve tárgyalják, és egyértelműnek állítják be a bohém és a hírlapíró közti kapcsolatot, értelmezésükben csupán a léhaság és a könnyelműség teszi bohémmé az újságírót. Ezzel szemben a századforduló publicisztikája és szépirodalmi szövegei — néha csak jelzésszinten, máskor bővebben kifejtve — sokkalta árnyaltabban láttatják az említett életmód és az újságíró foglalkozása közötti összefüggéseket. A korabeli szövegek fényében ugyanis a bohém újságírók szubverzív magatartása nem öncélúan jelenik meg, hanem egy sajátos hivatás- és alkotáseszmeny részévé válik. Ez a hivatásfelfogás a munkához kapcsolódó polgári elképzelésekhez, bizonyos modernségképzetekhez és a művészethez való viszonyában egyaránt értelmezhető. Dolgozatomban az említett szempontok alapján szeretném részletesebben megvizsgálni ennek a sajátos hivatáseszmenynek a kialakulását, amely a korabeli újságírás és a bohém életmód közötti kapcsolatot is megvilágítja.

Az újságíró munkájának behatárolhatósága

“Nem is jó látni ezeket a kócos fiúkat, mikor úgy magukban vannak. Ezek minden szabadságot kivesznek, ami csak kivehető. Füstölnek, köpködnek, ingujjra vetkőződnek, s az íróasztalon alusszák ki az előző éjszaka dorbézolódásait.”¹

„Az újságírók általában nem túlságosan egészséges emberek, mert éjjel sokat mászkálnak kávéházakban, utcán, tömérdek feketekávéút isznak, ész nélkül pusztítják a szivart és egyebekben sem nagyon óvatosak. Egy hűvös őszi napon köhögni kezdenek, erre szabadjegyért folyamodnak a déli vasút igazgatóságához, és mihelyt a jegy megérkezik, néhány koronával a zsebükben nekivágnak a napsugaras gyönyörű Délnek, mert a meleg édes és kitűnő valami.”²

Kálnoki Izidor *Újságíróiskola* című paródiájából és Heltai Jenő *Rataplan* című elbeszéléséből idézett sorok némi iróniával azokat a sztereotípiákat foglalják össze, amelyeket egy külső szemlélő gondolhatott a századforduló újságírójáról: éjszakai élet, rendezetlen, egészségtelen életmód, elővigyázatlanág, könnyelműség és állandó pénzzavar. Ezek a jellemzők azonban nemcsak a hírlapírót értékelik, hanem azoknak a polgári értékeknek a hiányát is jelzik, amelyek a munkáról való elképzelésnek fontos részét képezték. A kötelességtudás, az anyagi biztonság és a szabályokhoz kötött, rendezett életforma a köztudatban nem jellemezte az újságíró életvitelét. Gábor Andor szövegrészlete szintén a polgár szemszögéből jellemzi az újságíróhoz kapcsolódó életmódot,³ sőt azt a kérdést is feszegeti, hogy a hagyományos paraméterek között mennyire nevezhető ez a tevékenység munkának, hiszen csak múló értéket hoz létre, amely inkább egy foglalkozás következményeként, mintsem egy „igazi” munka eredményeként írható le:

„(...) Hát nem alusznak?

Nem, csak az alvás idejében, éjszaka.

Hát mit csinálnak?

Semmit, újságot írnak.

---

¹ KÁLNOKI, 1915, 86.

² HELTAI 1926, 135.

³ A szövegek érdekessége, hogy mindhárom olyan írótól származik, aki újságíróként is tevékenykedett, így a polgár nézőpontjába való belehelyezkedés akár szerepjátékként is felfogható.

Az nem munka?

Nem, csak dolog. Amivel az emberek foglalkoznak, az csak dolog, aminek eredménye van, az munka.”⁴

A legtöbb korabeli szöveg viszont nem az átlagpolgár nézőpontját fedi fel, hanem arra világít rá, hogy maguk az újságírók hogyan definiálták saját foglalkozásukat; de korántsem nevezhető egységesnek az a kép, amelyet a külvilág felé közvetítettek önmagukról. Ambrus Zoltán *Bohémia pénzügyei* című írásában a polgárokhoz hasonlóan könnyűvérűnek nevezi az újságírókat, akik nem képesek a rendesnek nevezett életmódot követni, de gyorsan meg is magyarázza ezt a „hiányosságot”: „azoknak, akik erre a pályára lépnek, még a véralkatuk is másforma, mint a másfajta embereknek; jobban rabjaik az idegeiknek, tehát a hangulataiknak is, mint a mindig nyugodtan munkálkodók; inkább élnek a pillanatnak s a pillanatnyi sikernek.”⁵ Természetes, alkati sajátosságként tünteti fel a bohém életformát, a munkához és az anyagiakhoz való viszonyulásukat pedig külső tényezők rovására írja: „csoda-e, ha az újságíró, aki a maga hibáján kívül néha hónapokig foglalkozás és kereset nélkül marad □ neki szinte érthetetlen gazdasági átalakulások ártatlan áldozataként □ nem él rendezett anyagi viszonyok között?”⁶ A megszokottól eltérő viselkedést még lélektani érvekkel is alátámasztja: „A pénztelenség állapotával járó rosszkedv pedig újabb pénzáldozatot követel, mert a megkínzott idegek kárpótlást szomjaznak; régen ismeretes jelenség, hogy az általános pénztelenség idején mulatnak az emberek a legtöbbet és hogy az huzatja a cigánnyal a leggyakrabban, aki a legjobban el van keseredve. Ettől a hangulattól addig, amikor a bohém az utolsó forintján drága szivart vásárol magának csak egy lépés.”⁷ Ambrus valójában minden újságírókhoz kötődő sztereotípiát elismer: a könnyelműséget, a léhaságot, a gazdálkodni nem tudást, de ezeket a jellemzőket eleve adottnak, változtathatatlanak tekinti, az újságíró ideges, normálistól eltérő vérmérsékletének kiemelésével pedig burkoltan arra is céloz, hogy ez az állapot a rendszeres munkának ugyan nem, de az alkotásnak mindenképpen kedvez. Ugyanakkor azt is kihangsúlyozza, hogy a bohémek számára az anyagi biztonság nem annyira nélkülözhetetlen feltétele a mindennapi életnek, mint a polgároknak.

---

⁴ GÁBOR (*Mit ültök a kávéházban?*)

⁵ AMBRUS 1908, 147.

⁶ Uő, 148.

⁷ Uő, 149.

Az anyagi biztonság hiányára hívja fel a figyelmet Gerő Ödön is az *Újságírókról* című írásában: „(Az újságíró) mikor egyszer-másszor jobb fizetést kér, csak apasztani akarja a gondját, de nem értékeli azt, hogy mennyit és hogyan dolgozik. Ez az ő igazi könnyelműsége, nem amelyet a közönség lát. Nem a kávéházban, a szórakozásban, a mulatásban könnyelmű ő, hanem munkája anyagi megbecsülésében.”⁸ Gerő megvilágításában az újságíró figurája úgy jelenik meg, mint aki elutasítja az anyagi jólétet, és ezáltal felülemelkedik a polgári világ kicsinyességén és materializmusán.

A korabeli hírlapírók munkáját kötetlenséggel és szabadsággal is asszociálták, hiszen csak részben illeszkedtek egy meghatározott munkatérbe és –időbe, foglalkozásuk jellegénél fogva lehetőségük volt lapot váltani, vagy átjárhattak a különböző szerkesztőségek között. A mobilitás más szakmákhoz viszonyított könnyedsége viszont nemcsak irigységgel, hanem sajnálattal is eltölthette a kívülállókat, ugyanis a korabeli lapok munkatársai közül sokaknak — főként a könyvatosnak nevezett időszakos kiadványok hírszerzőinek — alacsony bérral kellett beérniük, hiába futottak egész nap hírekért, majd fogalmazták meg sebtében értesítéseiket.⁹ Ennek köszönhetően az újságírók viszonylagos szabadságát a korban társadalmi peremhelyzetként is értelmezték. Martos Ferenc alábbi versrészlete jól érzékelteti, hogy a fővárosi nyomdákban és szerkesztőségekben kialakult Bohémia tagjai egész éjjel dolgoztak éhbérért, s csak hajnalban térhettek haza. A mély együttérzéssel megfogalmazott sorokból kitűnik, hogy az újságírók a szellemi proletariátushoz és az irodalmi munkásság legalsóbb rétegeihez is erőteljesen kapcsolódtak:

„Mikor aztán az éj haldokló félben,

A megszülető nappal ví tusát

Az ébredő utcák tömkelegében

Pár halvány, roskadt férfi vonul át.

Fáradtak s szótlanok ... egy-egy kiégett,

Enyésző ... csak a szemök ragyog ...

Mikor a földön megindul az élet,

— Bohémiában —

---

⁸ GERŐ 1908, 93.

⁹ LAKATOS 2004, 71.

Csak akkor jönnek fel a csillagok.”¹⁰

Ez a kiszolgáltatottság tette lehetővé, hogy helyenként szakmai szolidaritás alakuljon ki a hírlapírók között. Pakots József egyik szövegében az összetartozás megteremtőjének a sokat kárhozott kiadót nevezi meg: „mert hála Istennek, köztünk újságírók közt is megvan a közös érzelmi kapocs és a kiadó. Akármennyire is nem szeretnők egymást, de abban már egyetértünk, összetartunk, hogy szidjuk a kiadót.”¹¹ A sorok között enyhe irónia is bujkál, hiszen éppen a negatívumok hozzák létre az egyetértést, de a kényszerű alárendeltség, kiszolgáltatottság tényét ez nem homályosítja el.

Annak ellenére, hogy a szövegek többségében az újságírás a polgári életmóddal és a rendszeres munkával teljesen szembekerülő foglalkozásként jelenik meg, arra is van példa, hogy az újságíró polgári érték mentén határozza meg hivatását, még hozzá úgy, hogy a szakma bohém jellegét is kiemeli. Gerő Ödön már említett cikkében kihangsúlyozza, hogy a bohém újságírók letévedtek ugyan a polgári pályákról, de a „kötelesség fanatikusai”. Például Schmittely Józsefről, a *Pesti Hírlap* szerkesztőjéről — akit izig-vérig bohémnek tart — azt írja, hogy soha egy kötelességet, egy feladatot nem felejtett el, és nem mulasztott el. Tudna elsőrangú életművész lenni, és egyebet sem tesz, csak dolgozik.”¹² A cikk szerzője szerint tehát a bohém életmód nem zárja ki a munka elvégzésének hatékonyságát, a kötelességteljesítés ugyanúgy érték lehet itt is, mint bármely polgári szakmánál.

Bár jóval ritkábban jelentkezik, a legérdekesebb nézőpontot mégis azok az esetek képviselik, amikor az újságíró munkáját más foglalkozású bohémekhez viszonyítva jellemzik. Nagy Endre *A festőkről* című írásában úgy próbálja meghatározni a festők munkájának milyenségét, hogy közben az írók és az újságírók tevékenységéhez méri. Többek között az fejtegeti, hogy a képzőművészek miért élnek rendszerint sokkal józanabb, vagy reálisabb életet, mint „Bohémia egyéb népségei”. Szerinte „az író a fejtörés keserves munkájában akárhányszor ellepi az a sivár érzés, hogy ami egész idegzetét igénybe veszi, lenyűgözi az meddő türelemjáték, akár a sakk. A képzőművész az alkotás izgalmi mellett megkapja a testi munka gyönyörűségeit is: a jó emésztést és a jó alvást.” Nagy Endre értelmezésében az író és az újságíró munkája szellemi tevékenység, de mivel az eredménye kevésbé kézzelfogható, mint a képzőművészé, ezért sokkal jobban igénybe veszi, és állandó kétségek között tartja a

---

¹⁰ MARTOS 1896, 397.

¹¹ PAKOTS 1908, 89.

¹² Uő, 99.

vele foglalkozót. Ennek tulajdonítja azt is, hogy az írók és újságírók könnyebben elszakadnak a valóságtól, mint a többi bohémek.

Az újságíráshoz kapcsolódó modernségképzetek

A megfordított idő- és a szokatlan térhasználat következtében a köztudatban bizalmatlanság és gyanakvás alakult ki az újságíró és a hozzá kapcsolódó szakmákkal (gyorsíró, nyomdász) szemben. A gyorsírást, a különböző nyomdagépek használatát olyan modernizációs képzetekhez kezdték kapcsolni mint az emberi munkától elidegenítő technicizáltság, elgépiesedés. Az éjszaka dolgozó szerkesztőségek és a hozzájuk tartozó nyomdák a mechanikus, embert őrítő munka helyszíneiként jelentek meg a korabeli leírásokban.

Herczeg Ferenc a *Budapesti Újságírók Almanachjának* Előszavában a nyomdagépet szörnyetegként írja le, pontosabban az ószövetségi Jób könyvében szereplő, a Gonosz hatalmát jelképező sárkánnyal, Leviathánnal azonosítja: „A fővárosi éjszaka párájában fehéres villanyfény dereng. Az üvegkupola alatt dolgozik a nagy gép. Acéltüdeje bömböl, titáni tagjai vadul forognak, minden izében remeg. Ez a lázbeteg Leviathán. Éjjeli manók serege □ kissé sápadt és kissé fáradt fiúk, de azért fürgék és jókedvűek □ garmadaszámra cipelik eléje és hányják torkába a táplálékot. A nagy Leviathán gondolatokkal él. Siessetek a munkával, siessetek fiúk, mert ha a garat üresen jár, akkor úgy tesz a gép, mint a mesebeli lidérc: bekapja és szétmorzsolja tulajdon gazdáját”¹³ A gép óriási voltát a nyomdászfiúk manókhoz való hasonlatossága tovább fokozza. Az idézet ezenkívül a modernség azon problémáját is jól érzékelteti, hogy a gépek kiszolgáltatottá, rabbá teszik az embert, megfordulnak a megszokott erőviszonyok: a gép nemcsak segíti, hanem meg is nehezíti az ember életét, s akár tulajdon gazdáját is elpusztíthatja. A leírt látvány mégsem válik teljes mértékben ijesztővé: a nyomdászfiúk fürgék és jókedvűek, akár a manók, a nyomdagép pedig nemcsak Leviathánként, hanem a kevésbé rettentő mesebeli lidércként is tud viselkedni. Ezek a játékos képek enyhítik a gép hiperbolizált leírását.

Hasonló ambivalencia érzékelhető Bródy Sándor *Színészvér* című regényrészletében, amelyben a főhős, Ecsedi István először pillantja meg a *Föld* napilap pincéjében működő nyomdát, és borzongással vegyes csodálat tölti el az eléje táruló látványtól: „Mint egy óriási színház, melytől oly messze van, hogy a színjátszóknak csak az alakjait látja, de beszédüket nem hallhatja többé, úgy látta ide-oda mozogni az üvegoldalon át a szedőket, a munkásokat, a

---

¹³ HERCZEG 1908, 7.

morogva működő gépeket. Bearanyozott járgányaikkal, öles lendítőkerekeikkel sötéten emelkedtek ki azok a tarka környezetből. Mozgó árnyékuk a hátsó falon Ecsedi Istvánnak úgy tetszett, hogy nem gépek ezek, hanem mesebeli szörnyek. S felhevült fantáziájában egy mitológiai kép villant fel, a krétai szörny, a Minotaurusz, amely leányokkal táplálkozik.”¹⁴ Ecsedi előtt színházi előadásként elevenedik meg a nyomda látványa, azonban a „színészek” között éppúgy helyet kapnak a morogva működő gépek, mint a szedők és más munkások. A nyomdagép azonban nemcsak antropomorfizálódik, hanem ebben a leírásban is mitikus dimenzióba kerül, a görög mitológia Minotauruszához válik hasonlóvá. Ecsedi elragadtatásához a mellette lévő riporter is csatlakozik, és olyan kijelentést tesz, ami eddig szinte elképzelhetetlennek mutatkozott, lehetséges költészeti témaként nevezi meg a gép látványát:

„□ Ó, mily fenséges! □ suttogá.

□ (...) Pompás, modern verstárgy, persze nem írja meg senki...”¹⁵

Az újságírók tudósításait gyakran kiegészítő gyorsírói munkát még inkább összekapcsolták a gépiességgel, olyan tevékenységként jelent meg, amely az emberi munka minden attribútumát: a fizikai erőt és a szellemi képességeket egyaránt nélkülözte. A gyorsíró alakja a korabeli szövegekben úgy tűnik fel, mint mechanikus munkájába beleszürkült, szinte jellegtelen ember, aki „olyan, mint a vak, mindent hall, de semmit sem lát, és fogatkozásait a csupaszem riporternek kell pótolnia.”¹⁶ A sztenográfának is nevezett gyorsírók többnyire az országgyűlési beszédeket jegyezték, monoton munkájuknak azonban nem volt önálló státusa, csupán az irattárat és a riporternek tudósításait szolgálta ki. A sajtó munkatársai között felállított szimbolikus ranglétra utolsó fokán álltak, ezt jól mutatja a hírlapírók karzatán elfoglalt helyük is: fent a bécsi előkelő lapok tudósítói foglaltak helyet, őket követték a hazai „molyette újságírók”, majd a legalsó szinten a gyorsírók ültek.¹⁷

---

¹⁴ BRÓDY (*Színészvér*)

¹⁵ Uo.

¹⁶ MIKSZÁTH (*A karzat*)

¹⁷ Uo.

Mesterember vagy íróművész?

Az újságírói hivatást tematizáló korabeli szövegek azt a problémát is feszegetik, hogy művészeknek nevezhetők-e a hírlapírók vagy csupán mechanikus tevékenységet végző munkások. A szerzők egyrészt azt boncolgatják, mennyiben művészi alkotások az újságírók által létrehozott írások, másrészt a művészekhez kapcsolt életmód és pózok felől próbálnak rákérdezni a hírlapírók művésztárára.

A korabeli írók közül sokan alacsonyabb rendűnek tartották az újságírást az irodalomhoz képest¹⁸, s ez a felfogás műveikben is érzékelhető. Számos irodalmi szöveg újságíróhőse panaszkodik „a tehetséget elnyomó zszurnalizmus”-ra, s csupán a megélhetés eszközt látja az újságírásban. Ezekben az írásokban a munka prózainak, lélekölőnek van minősítve, melyet csak kényszerből végeznek el a hírlapírók, és közben folyton irodalmi hírnévről álmodoznak, arra vágyanak, hogy művészként ismerjék el őket. Bródy Sándor már idézett regényének újságírói is irodalmi tehetségük kibontakozását gátló tényezőnek tekintik foglalkozásukat: „Alig volt közöttük egy, aki nem érezte magában a talentumot, melyet az idő hiánya, a gyötrő, prózai munka, a kenyérért való harc nem engedett kitörni. Voltak közöttük olyanok, akiknek már volt részük az alkotás s a dicsőség búbájában, de ahogy idejutottak, a hírlapírói olló, mintha a költői eret is elvágta volna bennük.”¹⁹ Sebők Zsigmond elbeszélésének kis riportere hasonló álmokat szövöget, azon töri a fejét, hogy „miképpen kezdjen bele abba az ötfelvonásos színműbe, mely örök időre megállapíthatja hírnevét.”²⁰ *A hírlapíró és a halál* című Krúdy-novella, bár keletkezési idejét (1926) tekintve nem századfordulós, szintén felveti ezt a problémát, egyben azt is jelzi, hogy ennek az elvágyódásnak hagyománya van az újságírói mentalitásban: „befejezhette volna azt a nagy művet, amelyről régivágású hírlapíró módjára nagy bajban állandóan ábrándozott, amelytől sorsának jobbrafordulását reménylette, amely műbe azonban még bele sem fogott, bár azt híresztelte, hogy hajnalonkint a művön dolgozik”.²¹ Az idézett szövegekben az áhított irodalmi, művészi elismerés a munka monotonitásától való szabadulást és a vélt vagy ténylegesen létező tehetség kiteljesedését jelentené.

---

¹⁸ *A modern médiaszemélyiség.* Az újságíró Móra című tanulmányában Lengyel András is kiemeli, hogy Móra Ferenc „java írásait, legragyogóbb tárcáit nem irodalomnak, hanem csak kenyérkereső foglalkozásnak tekintette”.

¹⁹ BRÓDY (*Színészvér*)

²⁰ SEBŐK 1902, 508.

²¹ KRÚDY 2003, 638.

Annak ellenére, hogy az újságírást gyakran tehetségpusztítónak minősítették a századforduló irodalmában, az írók nagy többsége különböző lapoknál dolgozott, és sokuknak sikerült elismerést, hírnevet szerezni mindkét területen. Példaként hozható fel a fiatal Kosztolányi esete, akinek a századelőre eső rendszeres cikkírói tevékenysége nagyban hozzájárult későbbi prózáinak létrejöttéhez.²² Ezenkívül az olyan igényes hetilapok, mint *A Hét* inspirációs forrásként is szolgálhattak az írók számára: tárcái döntően hatottak egyfelől a rövid elbeszélésre, másfelől a két világháború közötti időszak esszéírására.²³ Mégis a századfordulón csak néhány szerző ismerte fel, hogy az újságírói és az írói szerep nem feltétlenül zárja ki egymást. Cholnoky Viktor *Hogy fog készülni az újság ötven év múlva?* című írásában kijelenti, hogy a „fantázia ragyogása” az újságírásban is érvényesül. A hírlapíró szerinte megszépíti a valóságot, „megédesíti egy cseppnyi hazugsággal is”, de enélkül „a híradás, a tudósítás és a véleménymondás nem külön irodalmi műfaj, hanem bizottsági jelentés avagy bagatellpör megoldása.”²⁴ Az újságírás és irodalom az ő felfogásában nemcsak kiegészíti egymást, hanem szétválaszthatatlan, ezt azzal is alátámasztja, hogy az újságírói pályát is úgy jellemzi akár egy izgalmas regényt, amely „fantasztikus, színes, gyilkosan romantikus”.

Ahogy Cholnoky szövege is érzékelteti, az írás nem pusztán tevékenységként, hanem művészetként is áthatotta az újságírók életét. Ez a sajátosság abban is megnyilvánult, ahogyan a hétköznapi élet eseményeit szemlélték: sok esetben találunk utalást arra, hogy a körülöttük zajló dolgokra a megírhatóság szempontjából tekintettek, létrehozott írásaikat pedig alkotásként tartották számon. Tábori Róbert elbeszélése így fogalmazza meg ezt a jelenséget: „Az újságot író ember annyira benne van a szenzációban, hogy mikor őt magát is éri valami váratlan és nevezetes, akkor is abból a szempontból mérlegeli, hogy mit ír majd az újságnak.”²⁵ Szintén ez a szöveg egy olyan történetet tár elénk, amelynek újságíróhőse, Barangi az éjszakai, saját személyét érintő támadásnál azt latolgatja, hogyan tudná minél hatásosabban, minél színesebben megírni az esetet lapjának. Annyira belekerül az írás bűvöletébe, hogy még a támadót is megpróbálja rávenni, készítse el ő a cikket. Végül a bűnöző eltűnésével Barangi végzi el ezt a feladatot. A jó téma tehát értéket jelentett a hírlapírók számára, ezt bizonyítja az egyik elbeszélés kis riporterének esete is, aki az

---

²² SZEGEDY-MASZÁK 2009, 101.

²³ Szabolcsi Miklós, idézi Szegedy-Maszák Mihály.

²⁴ CHOLNOKY 1908, 66.

²⁵ TÁBORI 1900, 444.

események megszépítésének képessége miatt érzett büszkeségtől valóságos metamorfózison ment keresztül: „Nézd meg az embert, ki az imént még nyomorult féregnek érezte magát! Kiegyenesedett, fejét fölvetette olyan fesztelenül, mint Gaston őrgróf szokta a francia novellákban.”²⁶

Az újságírók nemcsak idő- és térhasználatukban tértek el az átlagos polgártól, hanem megnyilvánulásaikban is gyakran helyet kaptak olyan elemek, amelyek szokatlanként hatottak. A „könnyelmű éjszakai emberek” közül sokan igazi művészgöggel tekintettek foglalkozásukra, és úgy gondolták, az újságíróvá válás nem esetleges körülmények, hanem kiválasztottság eredménye: „arra különösen gögös vagyok, hogy visszafelé senkit sem teszek meg újságírónak. Azért, mert valaki miniszter lett, még nem látom múltjában az újságírót. Mert miniszterre bárkit kinevezhet a király, de újságírónak nem.”²⁷ Ezt a nárcizmussal vegyes önbizalmat mások is észrevették: „A hírlapíró rendszerint oly önhitt teremtés, hogy minden esemény mozgatójának képzele magát, ha egy csepp tintát öntött reá. E lélektani különlegessége azután arra vezet, hogy minden esemény csak növeli az önbizalmát, kedves emléket hagy vissza benne.”²⁸

Ady Endre az újságírói foglalkozás iránt érzett büszkeségét a társadalom feletti pozícióval kapcsolja össze, s bár tudatában van a kívülálló újságírással szembeni ambivalens viszonyával — egyszerre irigylik és megvetik őket —, mégis kiemeli önmagát és társait az átlagpolgárok sorából: „Hát mik is vagyunk most? Néha és a napi világban cinikus fáradtak, a tekintélyeket már nem is rombolók, csak hanyagul leköpködők. Fáradt olimpuszi istenek és kiközösített, magasról lenézett páriák... Vagyunk nagyon sokszor komiédások. Alkuvóbbak a lócsiszárnál s hajlékonyabbak a nádznál... Addig... Addig, míg nem int, nem hív a gyilkos, az acélhegyű ördög... Az istenes ördög... És akkor csupa hit a világ, csupa szerelmes lángra érdemesség az élet.”²⁹ A hírlapírók ebben a felfogásban az írás iránt elhivatott művészberek, a komédiázás pedig nem üres póz, hanem funkcionalitással rendelkezik, és művészvoltukat erősíti meg.

Az idézett szövegek — bár különböző módon értékelik az újságírói öntudatot — azt a lehetőséget villantják fel, hogy más bohémekhez hasonlóan a hírlapíróknál is előfordulhatott,

---

²⁶ SEBŐK 1902, 507.

²⁷ KABOS 1908, 133.

²⁸ SINGER 1908, 214.

²⁹ ADY (*Levél az apámhoz*)

hogy nemcsak tevékenységüket, hanem életük egészét kiemelték a hétköznapiságból, és a művészet szempontjából határozták meg.

Összegzés

A vizsgált szövegek fényében úgy tűnik, hogy az újságírók foglalkozásával kapcsolatban a századfordulón nem alakult ki egységesnek nevezhető elképzelés, ennek köszönhetően maga az újságírói munka behatárolása sem könnyű. Az újságírás leginkább köztes foglalkozásként értelmezhető, amely éppúgy kapcsolódik a polgári szakmákhoz, mint a művészi tevékenységhez és a bohém elvekhez. A hírlapírók számos életmódjukról kialakított sztereotípiára cáfoltak rá: a köztudatban szinte kizárólag léhának és könnyelműnek állították be őket, ennek ellenére a kötelességtudás és a szakmai szolidaritás náluk is jelentkezett, akárcsak a polgárinak minősített szakmák esetében. Foglalkozásuk vékonyabb szálakon — főként a nyomdász és gyorsíró alakja révén — az elgépiesedett, az embert pusztán eszközként igénybevevő munka képzetéhez is kapcsolódott. Azonban viszonylagos szabadságuk, kötetlenségük és az a sajátos öntudat, amellyel munkájukra tekintettek, a modern művész hivatástudatát idézi meg. Bár közülük sokan ingadoztak az újságírás és az irodalom elsőrendűsége között, valójában az újságíró és az íróművész szerepe nem zárta ki egymást a korban: sokan mindkét pályán jól érvényesültek, az írás bővölete és „a valóság megszépítésének” vágya valódi alkotások létrejöttét tette lehetővé. Így a századfordulón az újságírás és az újságírói életforma egy komplex hivatás- és alkotáseszemény birtokosává vált.

Felhasznált irodalom:

ADY (*Levél az apámhoz*)

Ady Endre: Levél az apámhoz. In *Ady Endre összes prózai műve*.

<http://mek.niif.hu/00500/00583/html/ady34.htm>

AMBRUS 1908

Ambrus Zoltán: Bohémia pénzügyei. In Szerdahelyi Sándor (szerk.): *Budapesti Újságírók Almanachja 1908-ra. A Magyar Bohémvilág*. Budapesti Újságírók Egyesületének kiadása, 1908, 143–150.

BRÓDY (*Színészvér*)

Bródy Sándor: *Színészvér*. <http://mek.niif.hu/05400/05465/05465.htm>

CHOLNOKY 1908

Cholnoky Viktor: Hogy fog készülni az újság ötven év múlva? In *BÚA 1908*, 65–72.

CSÁSZTVAY

Császtvay Tünde: A tömegbefolyásoló zurnaliszta irodalom. In Szakács Margit—Székely Júlia (szerk.) *Kettős kötődés. Az Osztrák-Magyar Monarchia*. Budapest, Enciclopedia Humana Egyesület.

GÁBOR (*Mit ültök a kávéházban?*)

Gábor Andor: *Mit ültök a kávéházban?* (Kamrakabará)

<http://mek.niif.hu/00600/00652/00652.htm>

GERŐ 1908

Gerő Ödön: Az újságírókról. In *BÚA 1908*, 92–109.

HELTAI 1926

Heltai Jenő: Rataplan. In uő: *Írók, színésznők és más csirkefogók*. Budapest, Athenaeum Kiadó, 1926, 155–161.

HERCZEG 1908

Herczeg Ferenc: Előszó. In *BÚA 1908*, 7–10.

KABOS 1908

Kabos Ede: Mivé lehet egy újságíró? In *BÚA 1908*, 128□134.

KÁLNOKI 1915

Kálnoki Izidor: *Újságíró-iskola*. Szabad előadások kezdők és haladók számára. Budapest, Athenaeum Kiadó, 1915.

KRÚDY 2003

Krúdy Gyula: A hírlapíró és a halál. In Domokos Mátyás (szerk.): *A magyar novella antológiája*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 637□655.

LAKATOS 2004

Lakatos Éva: Sajtószolgák: a könyvatosok. In uő: *Sikersajtó a századfordulón*. Budapest, Balassi Kiadó, 2004, 69□77.

LENGYEL 1999

Lengyel András: A modern médiaszemélyiség. Az újságíró Móra. *Irodalomismeret*. 1999. 3□4. 152□155.

MARTOS 1896

Martos Ferenc: Bohémia. *Új Idők*, 1906, 397.

MIKSZÁTH (*A karzat*)

Mikszáth Kálmán: A karzat. In uő: *Cikkek és karcolatok II*.

<http://mek.oszk.hu/00900/00901/html/index.htm>

NAGY 1908

Nagy Endre: A festőkről. In *BÚA 1908*, 331□341.

PAKOTS 1908

Pakots József: Az újságírók klubjában. In *BÚA 1908*, 83□89.

SEBŐK 1902

Sebők Zsigmond: Az újságírás világából. *Új Idők*. 1902. I. június 1. 507□508.

SINGER 1908

Singer Zsigmond: Újságírók a historiában. *A Hét*. 1908. I., 214–215.

SZEGEDY–MASZÁK 2009

Szegedy-Maszák Mihály: A fiatal újságíró értékrendje: változás és folytonosság Kosztolányi korai munkásságában. In Kisantal Tamás [et al.] szerk.: *Thomka-symposion*. Ünnepi kötet Thomka Beáta köszöntésére. Pesti Kalligram Kiadó, 2009, 101–113.

TÁBORI 1900

Tábori Róbert: Az újságíró. *Új Idők*. 1900. II. november 12. 444–445.